

Ymateb i Ymgynghoriad / Consultation Response

Date / Dyddiad: 28 Hydref 2020

Subject / Pwnc: Cwestiynau Ychwanegol gan Bwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg y Senedd mewn perthynas â Chyfnod 1 y craffu ar y Bil Cwricwlwm ac Asesu.

Gwybodaeth Gefndir am Gomisiynydd Plant Cymru

Prif nod Comisiynydd Plant Cymru yw diogelu a hybu hawliau a lles plant. Wrth ymarfer ei swyddogaethau, mae'n rhaid i'r Comisiynydd roi sylw i Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (CCUHP). Mae cylch gorchwyl y Comisiynydd yn cwmpasu holl feysydd pwerau datganoledig Senedd Cymru sy'n effeithio ar hawliau a lles plant.

Cytuniad hawliau dynol rhyngwladol yw CCUHP sy'n berthnasol i bob plentyn a pherson ifanc hyd at 18 oed. Mae Llywodraeth Cymru wedi mabwysiadu CCUHP yn sylfaen ar gyfer yr holl bolisiau sy'n cael eu llunio ar gyfer plant a phobl ifanc, ac mae Mesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011 yn gosod dyletswydd ar Weinidogion Cymru, wrth ymarfer eu swyddogaethau, i roi 'sylw dyledus' i CCUHP.

Nid yw'r ymateb hwn yn gyfrinachol.

Cyd-destun yr Ymateb

Cyflwynodd y Comisiynydd Plant dystiolaeth fanwl [ysgrifenedig](#) a [llafar](#) i Gyfnod 1 y craffu ar y Bil Cwricwlwm ac Asesu. Cyflwynir y dystiolaeth hon mewn ymateb i gwestiynau ychwanegol gan y Pwyllgor ynghylch Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg (RVE).

Cwestiynau Ychwanegol ar gyfer y Comisiynydd Plant

- a yw hi'n ymwybodol i ba raddau mae plant yn cael eu tynnu allan o addysg rhyw a chrefyddol yng Nghymru o dan y trefniadau presennol;

- y dystiolaeth sy'n sylfaen ar gyfer y pryderon mae hi wedi'u mynegi ynghylch pa mor amryfath yw'r ddarpariaeth addysg grefyddol bresennol yn ysgolion Cymru a pha mor amryfath mae RVE enwadol yn debygol o fod o dan y cwricwlwm newydd.

Crynodeb safbwynt mewn perthynas â'r ddau faes dan sylw (Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb (RSE) a Chrefydd, Gwerthoedd a Moeseg (RVE)).

Nid oes gen i bryderon ynghylch y darpariaethau yn y Bil mewn perthynas ag Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb. **Mae'r ddarpariaeth ar gyfer gwneud RSE yn orfodol yn y Bil yn cael fy nghefnogaeth lawn** a bydd yn helpu i wireddu darpariaethau CCUHP, y mae gan holl blant Cymru hawl i'w derbyn.

Mae gen i bryderon sylweddol ynghylch y ddarpariaeth yn y Bil yng nghyswllt Crefydd, Gwerthoedd a Moeseg mewn perthynas â lleoliadau crefyddol eu natur. Nid yw'r darpariaethau hyn yn cydymffurfio â CCUHP, ac mewn gwirionedd maent yn gwbl groes iddo. Y rheswm am hynny yw bod darpariaethau'r Bil hwn yn golygu na fydd plant mewn lleoliadau ffydd o reidrwydd yn cael mynediad at addysg amryfath yn unol â gofynion hawliau dynol o dan CCUHP¹; yn ail, oherwydd bod eu rhieni yn gallu penderfynu ar y cwricwlwm RVE maen nhw'n ei brofi. I unioni hyn **mae'n rhaid gwneud newid i Atodlen 1 o'r Bil.**

I ba raddau mae plant yn cael eu tynnu allan o dan y trefniadau presennol.

Does gen i ddim gwybodaeth ynghylch i ba raddau mae plant a phobl ifanc yn cael eu tynnu allan o RSE neu RVE o dan y trefniadau presennol. Ni chafodd yr wybodaeth hon ei chynnwys yn yr asesiad effaith² oedd yn cyd-fynd ag ymgynghoriad Llywodraeth Cymru (Tachwedd 2019) ynghylch sicrhau mynediad i'r cwricwlwm llawn, ac nid yw chwaith wedi cael ei chynnwys mewn asesiadau eraill o'r newid deddfwriaethol hwn. Byddai angen i'r Pwyllgor geisio'r wybodaeth hon gan awdurdodau lleol neu gan Lywodraeth Cymru.

Fodd bynnag, hyd yn oed os yw niferoedd y plant sy'n cael eu tynnu allan ar hyn o bryd yn isel iawn, mae hynny'n dal i olygu bod y plant hynny **ddim yn derbyn addysg sy'n unol â'u hawliau o dan CCUHP.** Pan gaiff plant eu tynnu allan o RSE mae'n golygu eu bod nhw ddim yn cael mynediad at wybodaeth sy'n angenrheidiol er mwyn iddyn nhw wneud dewisiadau diogel, gwybodus am eu bywydau eu hunain. Pan gaiff plant eu tynnu allan o RVE amryfath, dydyn nhw ddim yn cael cyfle i ddatblygu eu dealltwriaeth o wahanol safbwyntiau ffydd a ffyrdd o edrych ar y byd, a fyddan nhw ddim yn cael cyfleoedd wedi'u hwyluso i archwilio a herio safbwyntiau y gallan nhw ddod ar eu traws mewn lleoliadau y tu allan i'r ysgol, ar-lein ac all-lein. Fel yr amlinellwyd yn fy ymateb llawn i Gyfnod 1 y craffu, mae sicrhau mynediad i'r cwricwlwm llawn i bawb yn y ddau faes yma yn angenrheidrwydd o safbwynt diogelu yn ogystal ag addysg. Ddylen ni ddim teimlo'n gyfforddus yn caniatáu i ddeddfwriaeth ddod i rym sy'n cynnwys darpariaeth unffurf ynghylch natur grefyddol lleoliadau, nad yw'n cymryd hawliau plant unigol i ystyriaeth, ac a allai atal rhai plant rhag cael mynediad i'r addysg hon.

¹[https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/a\)GeneralCommentNo1TheAimsofEducation\(article29\)\(2001\).aspx](https://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/a)GeneralCommentNo1TheAimsofEducation(article29)(2001).aspx)

²<https://gov.wales/sites/default/files/consultations/2019-10/integrated-impact-assessment-ensuring-access-to-the-full-curriculum.pdf>

Bydd y Bil hwn yn sefydlu'r pethau bydd gan blant a phobl ifanc hawl i'w profi trwy addysg yng Nghymru. Ni fydd deddfwriaeth ar ei phen ei hun yn gwireddu'r hawliau hynny, daw hynny pan fyddan nhw'n cael eu gweithredu – ond mae dyletswydd ar Lywodraeth Cymru, o dan Fesur Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011, i sicrhau bod yr hawliau hyn yn golygu bod modd gwireddu hawliau. Yn sicr dylen nhw ddim cynnwys darpariaeth sy'n gallu atal rhai plant rhag derbyn eu hawliau, ac o ganlyniad mae angen newid Atodlen 1 i sicrhau bod plant ym mhob lleoliad yn derbyn RVE amryfath.

Tystiolaeth sy'n sylfaen ar gyfer pryderon ynghylch pa mor amryfath yw'r ddarpariaeth addysg grefyddol bresennol yn ysgolion Cymru a pha mor amryfath mae RVE enwadol yn debygol o fod o dan y cwricwlwm newydd.

Bydd y Bil yn gwella natur amryfath addysg grefyddol yn ysgolion Cymru nad ydynt yn grefyddol eu natur. Mae hynny'n wir oherwydd bod y gyfraith bresennol yn galluogi plant a phobl ifanc mewn ysgolion sydd heb natur grefyddol i dderbyn darpariaeth enwadol o dan rai amgylchiadau, fel y nodir yn Atodlen 19 i Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998. Bydd hyn yn cael ei ddileu o dan y Bil, ac rwy'n croesawu hynny.

Fodd bynnag, os caiff y Bil ei basio heb newid Atodlen 1, bydd y Senedd wedi pasio Bil sy'n galluogi rhai ysgolion (ysgolion gwirfoddol gymorthedig crefyddol eu natur) i fod â chwricwlwm RVE diofyn nad oes angen iddo roi sylw i'r Maes Llafur Cytunedig, ac nad yw felly o reidrwydd yn amryfath. Mae hefyd yn gofyn bod ysgolion eraill (ysgolion sylfaen ac ysgolion gwirfoddol reoledig crefyddol eu natur) i gynnig cwricwlwm sy'n cyd-fynd â gweithredoedd yr ymddiriedolaeth neu sylfeini'r ffydd, os bydd rhiant yn mynnu hynny.

Y brif dystiolaeth, felly, sy'n sylfaen ar gyfer fy mhryderon yw'r ddeddfwriaeth ddrafft ei hun. Rhagwelir y bydd y Bil Cwricwlwm ac Asesu yn parhau'n rhan o'r ddeddfwriaeth am gryn amser, ac mae eleni yn unig wedi atgyfnerthu na allwn ragweld newid cymdeithasol yn gywir. Ar y sail honno, ni ddylai Bil gael ei basio gyda chynigion sydd, yn ogystal â methu â chynnal darpariaethau CCUHP o ran cyfranogiad, addysg a chydardoldeb, hefyd yn methu â rhoi sylw i rôl ddiogelu addysg grefyddol amryfath wrth greu cymunedau cydlynus o fewn a'r tu allan i'r lleoliad addysg. Byddai hyn yn tanseilio agenda PREVENT, dull seiliedig ar gydraddoldeb o ymdrin ag addysg gwrthfwlio, ac egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru).

Daw fy nhystiolaeth eilaidd ar gyfer y pryder yma o'r cyd-destun yr ydym ni'n byw ynddo ar hyn o bryd. Er nad oes gen i ddata ynghylch i ba raddau mae RVE amryfath eisoes yn cael ei darparu, mae digonedd o ddata sy'n dangos y rheidrwydd i gynyddu mynediad at RVE amryfath, yn hytrach na lleihau hynny. Ar lefel genedlaethol, mae'n rhaid i ni fanteisio ar bob cyfle addysgiadol sydd ar gael i ymateb i gamwahaniaethu a bwlio, a hefyd i radicleiddio o bob math, gan gynnwys agweddau adain dde dwfn ac eithafol. Fel y gwelwyd mewn achosion a gyhoeddwyd yn enghreifftiau o'r rhaglen PREVENT³ yng Nghymru, mae syniadaeth adain dde ddofn ac eithafol yn cael effaith ar farn plant a phobl ifanc yng Nghymru. Mae ymchwil

³ <https://www.gwent.police.uk/cy/cyngor/cyngor/t-z-terfysgaeth-tystion-trosedd/terfysgaeth/prevent//>

gan yr elusen Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth⁴ yn 2020 yn dangos bod digwyddiadau hiliol cysylltiedig â ffydd yn digwydd yn aml mewn ysgolion yng Nghymru ac y gallen nhw fod yn cynyddu. Mewn arolwg o 1,058 o athrawon yng Nghymru, dywedodd 39% o'r ymatebwyr fod eu disgyblion wedi mynegi camgymeriadau neu stereoteipiau yn ymwneud â chrefydd, ac roedd 25% wedi ymateb i ddigwyddiad hiliol yn ystod y mis diwethaf. O'r 1,058 o athrawon, dewisodd 159 ychwanegu sylwadau ychwanegol, ac o'r rheiny, disgrifiodd 66% (105) ymddygiad neu fynegiant gwrth-Islamaidd yn eu cymunedau dysgu, a chododd 12.6% (19) faterion cysylltiedig â gwrth-Semitaeth. Mae hyn yn werth ei nodi, gan na soniwyd o gwbl am wrth-Semitaeth mewn arolwg blaenorol⁵ a gynhaliwyd gan yr elusen yn 2016.

Mae'r gwaith ymchwil yma'n adleisio sawl canfyddiad mewn adroddiad yn 2018, *Experience of Race and Racism in Schools in Wales*⁶, a luniwyd ar y cyd gan sefydliadau cydraddoldeb Cymru mewn cydweithrediad. Mae'r adroddiad hwnnw'n dangos bod rhai plant a phobl ifanc yng Nghymru yn profi hiliaeth yn feunyddiol oherwydd eu crefydd, ac mae'n amlygu agweddau ar effaith ddofn hynny ar lesiant plant a'u profiad o addysg. Mae'n cynnwys hanes am ferch ifanc y bu un o'i chyfoedion yn tynnu ei hijab i ffwrdd yn arw a'i dehongliad hithau bod angen i'w hysgol roi sylw i hynny nid trwy ddisgyblaeth yn unig, ond trwy ddatblygu dealltwriaeth o'i chrefydd ymhlith ei chyfoedion. Mae'r awydd hwn yn cael ei ategu ar hyd yr adroddiad, gyda phlant a phobl ifanc yn mynegi'r angen am addysg ychwanegol ynghylch crefydd er mwyn datblygu dealltwriaeth rhwng cymunedau ffydd ac ar eu traws.

Dylid ystyried mater cynrychiolaeth yn ogystal: mae llawer o blant a phobl ifanc sy'n mynychu ysgolion crefyddol eu natur yn dod o gefndir ffydd nad yw yr un fath â'r ffydd a adlewyrchir yn naliadau neu weithredoedd ymddiriedolaeth yr ysgol. Rhaid sicrhau nad yw profiadau a hunaniaeth grefyddol y plant a'r bobl ifanc hyn yn cael eu cau allan o faes llafur yr ysgol, a gofyniad bod pob plentyn yn derbyn profiad dysgu amryfath yw'r unig ffordd o sicrhau hynny – fel arall bydd yn fater o siawns a dewis rhieni unigol.

Yn olaf, mae fy nhystiolaeth bod angen rhoi sylw i hyn wedi'i seilio ar CCUHP ei hun. Mae'n rhaid newid Atodlen 1 i sicrhau bod gofynion amryfath yn berthnasol i addysg ym mhob lleoliad, a bod gallu rhieni i benderfynu pa fath o RVE mae eu plentyn yn ei derbyn yn cael ei ddileu, gan nad yw hynny'n cyd-fynd â hawliau dynol plant a phobl ifanc i fod yn rhan o benderfyniadau a fydd yn newid eu bywyd eu hunain (Erthygl 12); na chwaith yn gyson â hawl ddynol plant i gael addysg gyfannol sy'n hybu dealltwriaeth 'ymhlith yr holl bobloedd, grwpiau ethnig, cenedlaethol a chrefyddol, a phersonau brodorol eu tarddiad' (Erthygl 29).

Newid ychwanegol i sicrhau Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb

---

⁴ [Hiliaeth yng Nghymru: archwilio rhagfarn yn y system addysg yng Nghymru, Mai 2020](#)

⁵ Racism and Anti-racism in the Welsh Education System: Research Report September 2016, Show Racism the Red Card

⁶ <http://eyst.org.uk/assets/experiences-of-racism-and-race-in-schools-in-wales.pdf>

Er nad yw'n rhan uniongyrchol o'r ddau gwestiwn, byddwn hefyd yn hoffi amlygu un newid ychwanegol i'r Bill a fydd yn helpu i ddiogelu'r ddarpariaeth sydd yn y Bil ar gyfer RSE. **Rwy'n pryderu am bŵer Gweinidogion o dan adran 5 o'r Bil i greu Rheoliadau ar gyfer ychwanegu, dileu neu ddiwygio'r meysydd dysgu a phrofiad a nodwyd, yr elfennau gorfodol, a'r sgiliau trawsgwricwlaidd.**

Rwy'n pryderu y gallai hyn greu risg ar gyfer rhai Meysydd Dysgu a Phrofiad ac elfennau eraill gorfodol sydd heb ennill eu plwyf i'r fath raddau. Gallai elfen orfodol RSE fod yn arbennig o agored i fympwy newidiadau a heriau gwleidyddol.

Rhoddyd pwerau i Weinidogion Cymru ar wahân, o dan Adran 6 (1) o'r Bil, i ddiwygio'r codau sy'n ymwneud â'r Bil, sy'n nodi'r dysgu o dan bob maes. Rwy'n cwestiynu a oes angen i'r rheoliadau gynnwys pŵer hefyd i **ddileu** elfennau gorfodol cyfan. Byddai newid y pŵer hwn fel ei fod yn caniatáu ychwanegu a diwygio Maes Dysgu a Phrofiad neu elfen orfodol, **ond heb eu dileu**, yn dal i roi hyblygrwydd, a hefyd yn sicrhau bod pobl ifanc yn derbyn y Meysydd Dysgu a Phrofiad a'r elfennau gorfodol presennol – y mae pob un ohonynt wedi cael eu penderfynu trwy'r broses hir o ymgysylltu ac ymgynghori â'r cyhoedd. Byddai hyn yn diogelu llesiant plant a phobl ifanc yn well yn y tymor hir.

Cyflwynwyd gan:

Yr Athro Sally Holland
Comisiynydd Plant Cymru